

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В ОДЕСЬКОМУ РЕГІОНІ

В сучасних умовах в Україні досить важливим питанням постає підвищення рівня життя населення, бо на сьогодні в Україні чітко спостерігається соціальне розшарування і практично повна відсутність середнього класу. Проблемою залишається досить високий рівень бідності, тому що в більшості працездатної частини населення дуже низький рівень доходів, що є основним показником добробуту населення. Для покращення життєвого рівня громадян необхідні чіткі та виважені кроки всіх гілок влади, які базуються на детальному та глибокому аналізі широкого спектру показників, що характеризують різноманітні аспекти рівня життя населення.

Ключові слова: рівень життя населення, соціальне розшарування, середній клас, рівень бідності, доходи та розходи населення регіону, аналіз показників рівня життя населення.

Самохвалов Алексей

ИССЛЕДОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ УРОВНЯ ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ ОДЕССКОГО РЕГИОНА

В современных условиях в Украине достаточно важными являются вопросы повышения уровня жизни населения, потому что в Украине четко наблюдается социальное расслоение и практически полное отсутствие среднего класса. Проблемой остается достаточно высокий уровень бедности, потому что в большей части трудоспособного населения очень низкий уровень доходов, что является основным показателем достатка населения. Для улучшения жизненного уровня граждан необходимо четкие и обдуманые шаги всех ветвей власти, которые базируются на детальном и глубоком анализе широкого спектра показателей, которые характеризуют различные аспекты уровня жизни населения.

Ключевые слова: уровень жизни населения, социальное расслоение, средний класс, уровень бедности, доходы и расходы населения региона, анализ показателей уровня жизни населения.

DOSLIDZHENNA ANATHEROUS BODY OF RIVNYA LIVING THE HUMAN SETTLEMENT IN THE OCEAN REGION

In modern conditions in Ukraine, it is important to raise the living standards of the population, because in Ukraine there is clearly a social stratification and a virtually complete absence of the middle class. The problem remains a sufficiently high level of poverty, because in the majority of the able-bodied population a very low level of income, which is the main indicator of the prosperity of the population. To improve the living standards of citizens, it is necessary to have clear and deliberate steps by all branches of power, which are based on a detailed and in-depth analysis of a wide range of indicators that characterize various aspects of the standard of living of the population.

Keywords: living standard of the population, social stratification, middle class, poverty level, incomes and expenditures of the population of the region, analysis of living standards of the population.

Постановка завдання. В сучасних умовах в Україні досить важливим питанням постає підвищення рівня життя населення. Бо на сьогодні в Україні більш чітко спостерігається соціальне розшарування і практично повна відсутність середнього класу. Проблемою залишається досить високий рівень бідності, тому що в більшості працездатної частини населення дуже низький рівень доходів, що є основним показником добробуту населення. Отже якщо не приділяти належної уваги вище приведеній проблемі, напруга в суспільстві буде тільки зростати.

Метою наукової статті є дослідження сучасного стану рівня життя населення в Україні та виявлення проблем у сфері державного регулювання розвитку рівня та якості життя населення.

Виклад основного матеріалу. Рівень життя населення — це соціально-економічна категорія, яка характеризує можливості суспільства щодо забезпечення життя, діяльності та всебічного розвитку, а також формується під впливом взаємодії всіх суб'єктів економічних відносин. Він виражається сукупністю суспільних відносин і умов, що характеризують життя, працю, побут,

інтелектуальний та культурний розвиток людей, їх свободу та правову захищеність [6].

Підвищення рівня життя населення має бути пріоритетним напрямом соціально-економічної стратегії кожної держави. Рівень життя населення в країні формує різноманітний комплекс взаємопов'язаних між собою показників, що допомагають “вимірити” якість життя населення. Цими показниками є: ВВП на душу населення, купівельна спроможність, прожитковий мінімум, мінімальний рівень заробітної плати, кошик споживача, норми споживання комунальних послуг на які діє субсидія, рівень безробіття тощо. З цього випливає, що якість життя населення — ступінь відповідності умов і рівня життя певним стандартам чи нормативам.

Рівень та якість життя характеризує досягнутий на певний проміжок часу в суспільстві ступінь задоволення різноманітних потреб населення, що є предметом соціального захисту – необхідного елемента функціонування будь-якої розвиненої держави, який слугує основною складовою соціально-розвинутої держави, адже його предметом є людина та можливості її всебічного розвитку [3, стр.2].

Економічна ситуація в країні дуже сильно впливає на рівень життя населення. Кожне коливання економічного достатку держави залишає свій слід на якості життя населення. В Україні це спостерігається особливо чітко. Гіперінфляція та девальвація, втрата ринків збуту, відсутність чіткого плану дій, постійне зовнішнє кредитування держави на вигідних умовах лише для кредитора вже призвело до дуже болісного падіння добробуту громадян. Таким чином Україна опинилася за межами економічного та соціального прогресу.

В Бюджеті України на 2017 рік спостерігається граничний обсяг дефіциту у розмірі 77,55 млрд.грн, або 3% ВВП країни, що показує неспроможність держави формувати держбюджет за рахунок власних коштів. Загальний обсяг державного боргу та гарантованого державою боргу на кінець 2017-го очікується у сумі 2 трлн 296 млрд грн (88,8% прогнозованого ВВП). Із них граничний обсяг державного боргу на 31 грудня наступного року має становити 1 трлн 716,6 млрд грн (66,4% прогнозного ВВП), граничний обсяг гарантованого державою боргу – 579,4 млрд грн (22,4% прогнозного ВВП) [4]. Треба відмітити, що рівень соціальної допомоги в Україні є невисоким, а у

більшості випадках вона навіть не сягає рівня прожиткового мінімуму. Отримання громадянами житлової субсидії не завжди покривають той необхідний розмір витрат, які йдуть на сплату комунальних послуг. Безумовно все це негативно впливає і на рівень життя населення країни.

Одним із важливих показників, який характеризує рівень життя населення є прожитковий мінімум. Прожитковий мінімум — це мінімальна кількість життєвих засобів, необхідних для підтримки життєдіяльності людини. В Україні прожитковий мінімум визначається як вартісна величина набору продуктів харчування, достатніх для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [5]. Тобто прожитковий мінімум визначається на основі кошика споживача. Кошик споживача — вартість стандартного набору товарів та послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Через падіння курсу гривні у відповідності до курсу долара, а також через підвищення цін на комунальні послуги та цін на продовольчі товари, відповідно до Закону України від 21 грудня 2016 року № 1801-VIII «Про Державний бюджет України на 2017 рік», змінюється також і розмір прожиткового мінімуму.

Таким чином мінімальна заробітна плата була прирівняна до рівня прожиткового мінімуму, на який, в теорії, громадянин України може прожити місяць. Проте враховуючи, що ціни на комунальні послуги суттєво зростають з кожним новим траншем МВФ, ціни на харчування, на бензин, на побутові товари і т.д. також постійно зростають, постає питання: «А чи можливо проіснувати на такий прожитковий мінімум?». Отже, не зважаючи на те що прожитковий мінімум зростає, це зростання відбувається дуже повільними темпами і не може конкурувати із швидкими темпами зростання цін.

Оплата праці є основним показником забезпечення добробуту працездатного населення України. Після розпаду СРСР, Україна перейшла з планової на ринкову економічну діяльність. Через це багато послуг, які при радянській владі були безкоштовними, раптово стали платними. Перехід до платних освітніх послуг, платних

медичних послуг, скасування системи безкоштовного розподілу житла та інших побутових товарів призвели до того, що цінність одержуваної заробітної плати підвищується одразу в декілька разів.

Як зазначають експерти, кожному третьому мешканцю України заробітної плати не вистачає для придбання необхідних життєвих потреб, а кожний другий працездатний мешканець України працює на умовах вторинної, третинної зайнятості, одержуючи доходи в тіньовому секторі економіки, які не оподатковуються [7, стр.173]. Тобто, можна зробити висновок, що все ж таки рівень прожиткового мінімуму в Україні економічно не обґрунтований. Аналіз показників прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати свідчить про те, що система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні не відповідає європейським стандартам.

Одними з головних причин погіршення природного руху населення з 2014 року, на думку автора, є погіршення економічної ситуації в країні, що негативно впливає на рівень життя населення, і проведення АТО на сході України.

Важливим фактором, який впливає на формування соціального середовища, є стан економічних процесів, що мають безпосередній вплив на рівень життя. До економічних факторів соціального середовища належать показники поширеності різних форм бідності серед населення — суб'єктивної бідності та крайньої бідності за національним критерієм, а також одержання населенням доходів на рівні державних соціальних стандартів.

Скорочення доходів, девальвація, інфляція, зростання рівня безробіття, зростання державного боргу перед кредиторами та війна, все це переформувало соціальні розпарки українського суспільства довели багатьох українців до межі бідності.

Через постійну девальвацію гривні, яка відбувається внаслідок отримання нових кредитів від іноземних кредиторів включаючи МВФ, а також падіння ВВП ростуть і ціни на товари та послуги. Так, протягом останніх років постійно зростають ціни на комунальні послуги, зростає вартість проїзду в громадському транспорті, а також ціни на обслуговування транспортних засобів. Також зростають ціни на послуги зв'язку, продукти харчування та ліки.

За останніми даними середня заробітна плата в Україні у 2016 році, в порівнянні з 2015 роком, збільшилась на 980 грн і становила

5187,3 грн. За видами економічної діяльності в Україні в 2016 році, в порівнянні з попереднім періодом, середня заробітна плата підвищилась по кожному, без виключення, виду економічної діяльності. Так середня заробітна плата у сільському, лісовому та рибному господарстві підвищилась з 3296,75 грн до 4163,25 грн; у промисловості — з 4807,9 грн до 5909,8 грн; у фінансовій та страховій діяльності — з 8634,4 грн до 10272 грн; в освіті — з 3138,3 грн до 3786,8 грн; у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги — з 2830,2 грн до 3403,9 [5].

Зазвичай в період економічних негараздів страждають найбільш незахищені верстви населення. І хоча заробітна плата у 2017 році буде становити на рівні 3200 грн, а прожитковий мінімум знову ж таки буде поетапно зростати, це зростання відбувається дуже повільними темпами і конкурувати із швидкими темпами зростання цін не може.

Більшість економічних чинників соціального середовища в Україні визначена станом ринку праці. Основну частину доходів населення становлять саме доходи від оплати праці. А отже, нормальний розвиток цієї сфери життєдіяльності людини сприяє стабілізації соціального середовища, як складової рівня життя населення.

Негативним фактором, який негативно впливає на розвиток соціального середовища, є високий рівень безробіття серед працездатного населення.

Безробіття характеризується двома основними показниками. Це рівень безробіття та тривалість безробіття. За результатами дослідження головної служби статистики Одеської області, кількість зайнятого населення віком 15-70 років у 2016 році становила 1000,6 тис. осіб, з них безробітних — 72,5 тис. осіб. Це, в порівнянні з аналогічними показниками за 2015 рік, менше на 15,6 тис. осіб та більше на 2,4 тис. осіб відповідно. Серед них кількість населення працездатного віку у 2016 році складала 971,4 тис. осіб, що на 7,2 тис. осіб менше ніж у 2015 році.

Рівень безробіття серед економічно активного населення віком 15-70 років у 2016 році становив 6,8%, що на 0,4% більше ніж у 2015 році. Аналогічний показник серед населення працездатного віку у 2016 році склав 6,9%, що знову ж таки на 0,4% більше. Більш

детальна інформація про стан безробіття в Одеському регіоні у 2016 році наведена у табл. 1.

Як видно із табл. 1, в Одеському регіоні зберігається негативна тенденція збільшення кількості безробітного населення та рівня безробіття. Все це негативно впливає на розвиток соціального середовища, як складової рівня життя населення, адже через це кількість соціально незахищених людей збільшується.

Таблиця 1

Економічна активність населення Одеської області у 2016 році

Показники активності населення	У середньому за період	
	2015	2016
Економічно активне населення, тис. осіб		
у віці 15–70 років	1086,3	1073,1
працездатного віку	1048,7	1043,9
Зайняте населення, тис. осіб		
у віці 15–70 років	1016,2	1000,6
працездатного віку	978,6	971,4
Безробітне населення, тис. осіб (за методологією МОП)		
у віці 15–70 років	70,1	72,5
працездатного віку	70,1	72,5
Економічно неактивне населення, тис. осіб		
у віці 15–70 років	687,5	692,1
працездатного віку	439,5	444,3
Рівень економічної активності, у відсотках до населення відповідної вікової групи:		
у віці 15–70 років	61,2	60,8
працездатного віку	70,5	70,1
Рівень зайнятості, у відсотках до населення відповідної вікової групи:		
у віці 15–70 років	57,3	56,7
працездатного віку	65,8	65,3
Рівень безробіття (за методологією МОП), у відсотках до економічно активного населення:		
у віці 15–70 років	6,4	6,8
працездатного віку	6,5	6,9

Джерело: Розраховано за даними джерел 1, 2.

Кількість громадян, які мали статус безробітного, в Одеському регіоні на кінець 2016 року склала 44,7 тис. осіб, з них працевлаштовано 16,4 тис. осіб. Навантаження зареєстрованих безробітних на одне вільне робоче місце на кінець 2016 року було 5 осіб. Середній розмір допомоги по безробіттю на кінець 2016 року складав 1896 грн [2].

Забезпеченість населення умовами проживання також є одним із факторів формування соціального середовища. На сьогодні в Україні житло є не тільки життєвою необхідністю для людини, але й індикатором рівня життя населення, а саме — житлові умови, що відповідають необхідним соціальним європейським стандартам, асоціюються не з необхідністю, а з заможністю людини.

За даними державної служби статистики України, станом на 1 січня 2016 року загальна площа житлових приміщень в Одеському регіоні складала 53421 тис. кв.м. (31710,8 тис. кв.м. у міських поселеннях, та 21710,2 тис. кв.м. у сільських поселеннях), з них житлова площа житлових приміщень становила 34910,5 тис. кв.м. (у міських поселеннях — 20578,4 тис. кв.м., а у сільських поселеннях — 14332,1 тис. кв.м.). В цілому по Україні вище названі показники склали — 973786 тис. кв.м. і 614068 тис. кв.м. відповідно. При цьому майже весь житловий фонд (98,2%) розташовувався в житлових будинках (багатоквартирні та індивідуальні (садибні) житлові будинки). Кількість квартир у житлових будинках та нежитлових будівлях в Одеській області складала 897,5 тис. одиниць (у міських поселеннях — 568034 одиниць, а у сільських поселеннях — 349422 одиниць), а в цілому по Україні цей показник складав 16886 тис. одиниць. Кількість житлових будинків на 1 січня 2016 року в Одеському регіоні склала 484474, з них у міських поселеннях — 170670 одиниць, у сільських поселеннях — 313804 одиниць. В цілому по Україні кількість житлових будинків на 1 січня 2016 року склала 9113051 одиниць [2].

Темпи надання житла населенню продовжують знижуватися в Одеському регіоні. Починаючи з 1995 року, зменшується кількість сімей та однаків, які перебували на квартирному обліку для одержання житла. Так їхня кількість у 1995 році складала 112,3 тис., а на початок 2015 року — 34,0 тис. Також знижується й кількість сімей

та одинаків, які отримали житло (протягом відповідного року). У 1995 році їхня кількість складала 2491 одиниць, а на початок 2015 року — 78 одиниць відповідно [2].

Однією з основних причин зниження темпів надання житла населенню стало прийняття житла в експлуатацію. Так у 2016 році загальна площа прийнятого в експлуатацію житла в Одеському регіоні склала 575,9 тис. кв.м., що складає 91,2% від аналогічного показника 2015 року. В свою чергу у 2015 році цей показник склав 631,8 тис. кв.м., що становило в свою чергу 70,9% від аналогічного показника 2014 року [2].

Отже на сьогодні для найбільш бідних верств населення з кожним роком залишається все менше можливостей для поліпшення своїх житлових умов, але для більш заможних груп населення з'явилися додаткові можливості для поліпшення своїх житлових умов за рахунок інвестування коштів у приватний житловий фонд.

Для того, щоб провести характеристику житлових умов, треба проаналізувати наявність комунальних зручностей (таких як наявність центрального опалення, водопроводу, каналізації, електроенергії, тощо) у житловому фонді.

Так з 1995 року по 2015 рік питома вага загальної житлової площі, обладнаної водопроводом, каналізацією та гарячим водопостачанням, знижувалась приблизно на 20% по кожному показнику. Також показник питомої ваги загальної житлової площі, обладнаної опаленням, у період з 1998 року по 2007 рік показував негативну динаміку й опустився з 75,7% до 45,8%, проте починаючи з 2008 року по 2014 рік даний показник поступово зростав і на 2014 рік склав 57,4%, а у період 2014-2015 років вище названий показник взагалі підвищився до 74,9%. Питома вага загальної житлової площі, обладнаної газом, у 1995 році складала 75,7%, далі у період 1996-2013 років вище названий показник проходив незначні коливання й на 2013 рік становив 86,2%, а впродовж 2014-2015 років цей показник знов почав знижуватися і на 2015 рік склав 82,8%.

Висновки. Таким чином, одним з важливих напрямів державного регулювання розвитку рівня життя населення країни повинно бути досягнення позитивної динаміки добробуту населення, яка полягає у підвищенні платоспроможності населення, підвищенні заробітної плати працюючого населення на реальному економічно

обґрунтованому рівні.

Цьому сприятиме: вихід багатьох секторів державної економіки з тіні; розробка системи соціальних стандартів, яка буде дійсно забезпечувати гідний рівень життя населення; встановлення реального прожиткового мінімуму, та удосконалення методики його визначення, яка має узгоджуватися із соціально-економічними умовами, що змінюються в країні; перехід до міжнародних стандартів, як соціальних стандартів життя так і стандартів виготовлення продукції, яка буде конкурувати з місцевими товарами на європейських ринках; проведення ефективних реформ у соціальному та інших секторах економіки.

Література

1. Про державний бюджет України на 2017 рік: закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

2. Головне управління статистики в Одеській області. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.od.ukrstat.gov.ua

3. Попова Т.Л. Рівень та якість життя населення України як показник дієвості соціальної державної політики / Т.Л. Попова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Popova.pdf>

4. Рівень життя населення, його складові та індикатори [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://studopedia.su/6_22854_riven-zhittya-naselennya-yogo-skladovi-ta-indikator.html

6. Економіка праці та соціально-трудова відносина. Рівень життя населення [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com/10981205/ekonomika/riven_zhittya_naselennya

7. Пиц В. І. Реалії розвитку ринкових відносин у сфері оплати праці в Україні / В. І. Пиц // Науковий вісник. Зб. наук.-техн. пр. – Вип. 17.5. – Львів: НЛТУУ, 2007. – С. 171-175.

1. Pro derzhavnyy byudzhet Ukrayiny na 2017 rik: zakon Ukrayiny [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1801-19>

2. Holovne upravlinnya statystyky v Odes'kiy oblasti. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: www.od.ukrstat.gov.ua

3. Popova T.L. Riven' ta yakist' zhyttya naselennya Ukrainy yak pokaznyk diyevosti sotsial'noyi derzhavnoyi polityky / T.L. Popova [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Popova.pdf>

4. Riven' zhyttya naselennya, yoho skladovi ta indykatory [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://studopedia.su/6_22854_riven-zhittya-naselennya-yogo-skladovi-ta-indikator.html

6. Ekonomika pratsi ta sotsial'no-trudovi vidnosyny. Riven' zhyttya naselennya [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://pidruchniki.com/10981205/ekonomika/riven_zhittya_naselennya

7. Pyts V. I. Realiyi rozvytku rynkovykh vidnosyn u sferi oplaty pratsi v Ukraini / V. I. Pyts // Naukovyy visnyk. Zb. nauk.-tekhn. pr. – Vyp. 17.5. – L'viv: NLTUU, 2007. – S. 171-175.

Рецензент: Колодинський С.Б., д.е.н., доцент кафедри економіки та планування бізнесу, Одеський національний економічний університет

26.06.2017

УДК 314.96

Табанова Анастасія, Беспалов Володимир, Беляєв Леонід

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПАРИТЕТУ УКРАЇНИ

В статті запропоновано методичний підхід до визначення рівня гендерної нерівності (на основі індексу гендерного розриву) та її регулювання за допомогою створення певних індикаторів, який на відміну від існуючих, пропонує, окрім використання стандартного методу регулювання, використовувати кібернетичний метод, який накопичує відхилення в певному фонді та за рахунок цього реагує